

5. Emil Cernea, Emil Molcuț: Istoria statului și dreptului Românesc. București 1996.
6. Vasile Vasilos: Istoria Românilor antică și medievală. Chisinau 2002.

IMPERATIVUL MORAL AL EXISTENȚEI ÎN EPOCA CONTEMPORANĂ

Ion Vangheli,
dr. conf. univ., UTM

Evoluția omenirii de la începuturi până în zilele noastre a fost însoțită de creșterea rolului factorilor subiectivi, prin aceștea din urmă având în vedere diverse aspecte și nivele de influență a conștiinței asupra dezvoltării sociale. De la o epocă la alta rolul major trecea de la una din ele la alta: de la mituri și obiceiuri la religie, de la religie la știință și tehnică și nanotehnologii, nefiind în genere „stînse” influențele celorlalte. Epoca modernă și îndeosebi secolul XX și cel care-a început actualizează ca niciodată rolul factorului moral ca dominantă călăuzitoare a oricărei activități sociale pozitive și absolut necesare. Aceste teze generale intenționez să le desfășor și concretizez în cele ce urmează.

Fără a intra în careva dezbateri privind existența ca noțiune filosofică voi specifica din start că în materialul de față va fi vorba de forma ei socială, care înseamnă nu altceva decât procesul real al activității vitale a oamenilor, procesul de reproducere a vieții lor în toată complexitatea ei. Este evident că pe parcursul istoriei această existență a cunoscut atât urcușuri cât și coborâri condiționate de diferite cauze uneori obiective iar altele subiective. Sunt de părerea că pe acest parcurs poate fi observată tendința de sporire/creștere a celor subiective, adică a celor generate de nivelul de conștiință a actorilor sociali, fie asta a cercului restrîns de la guvernarea unor sau altor state, sau al claselor, păturilor sau categoriilor sociale care constituiau societățile respective. În cele ce urmează ne vom referi la interacțiunea dintre diverse forme ale conștiinței cu anumite aspecte ale existenței umane în epoca contemporană.

Vom începe cu componenta științifică a conștiinței sociale. Este știut că odată cu lărgirea orizontului de cunoștințe omul/omenirea dispune de enorme posibilități pentru a-și asigura un trai și un nivel de viață mai bun. Dacă să ne referim la știință, să-i facem o mică retrospectivă vom constata că ea a parcurs în mersul istoriei o cale lungă și spectaculoasă. De la o etapă la alta ea a reacționat la imperativele timpului în diferite moduri, importanța ei fiind înțeleasă încă din antichitate.

Știința s-a impus îndeosebi în epoca modernă odată cu instalarea capitalismului timpuriu, cu acapararea inițială de capital, cu stabilirea economiei

de piață. La acea vreme ea încetează de a fi o îndeletnicire particulară, amatoristă, ea devine profesie. Este vorba de secolele XV-XVI, când se produce desacralizarea activității de cunoaștere/investigative, apar științele naturii în adevăratul sens al cuvântului cu aspectul lor aplicativ, când se aranjează structura disciplinară a științei. Învățământul tot mai mult absoarbe și asimilează realizările și concluziile științei.

Odată cu maturizarea capitalismului și afirmarea relațiilor de piață apare și se dezvoltă producerea de mașini, se constituie teoriile fundamentale științifice, știința se ramifică, se impune ca un ansamblu de teorii speciale, ea este pusă în serviciul statului. Sporește simțitor prestigiul oamenilor de știință în societate.

În epoca contemporană apare Știința Mare, se crează teoriile fundamentale ale interpretării lumii: teoria relativității, cosmologia contemporană, fizica nucleară, mecanica cuantică, genetica etc. Mai ales la această vreme se produce transpunerea frontală a ideilor științifice în tehnică, în producere, în trai. În zilele noastre putem afirma cu ceritudine că ea se impune în toate aspectele ca generator al dezvoltării economice și sociale. Ea practic străpunge toate țesuturile sociale începând cu biologia, anatomia și fiziologia umană (clonarea!) continuând cu satisfacerea nevoilor vitale ale omului (alimentația, vestimentația etc.) și terminând posibil cu modificarea existenței spirituale a oamenilor (computerizarea, Internetul ș.a.). Știința practic a schimbat radical mediul habitat al existenței umane având ca produs final Noosfera.

Știința a devenit element inalienabil al „gospodăriei” unui stat, ea se bucură de susținerea lui (fapt care diferă de la stat la stat), dar că rolul, însemnătatea și valoarea ei pentru dezvoltarea durabilă sunt de netăgăduit, o recunosc toți.

Necesitatea dezvoltării producerii materiale a impulsionat/influențat dezvoltarea științei, a orientat direcțiile investigative ale ei, dar în așa fel și mod ea a impus noi tempuri mersului societății, și în această direcție au lucrat atât științele naturale și tehnice cât și cele umanistice.

Realizările științelor naturale (fizicii, matematicii, chimiei, celor agronomice etc.) și implementarea lor în practică au exercitat o influență colosală asupra destinului întregii omeniri. Cu instalarea capitalismului știința se face conținut spiritual al forțelor de producere, descoperirile ei se materializează în mecanisme și construcții tehnice, care practic înseamnă științificarea producerii prin crearea bazei teoretice pentru construcția celor mai sofisticate unelte de muncă, instrumente și mașini.

Sub presiunea imperativelor producerii și a pieței mondiale în epoca burgheză funcțiile intelectuale ale societății se îndepărtează tot mai mult de subiectul muncii concentrându-se în mâinile clasei dominante, se impune grupul social intelectualitatea în sensul propriu al cuvântului, are loc autonomizarea familiei savanților, se produce specializarea îngustă între ei, diferențierea lor, care, după cum a demonstrat-o practica, a avut atât aspect pozitiv cât și negativ.

Se produce o ruptură între cunoașterea științifică naturală și cea umanitară, apare o discrepanță dintre știință și morală, am zice, „ațipește” conștiința etico-morală, impactul negativ al cărora asupra dezvoltării societății nu s-a lăsat mult așteptat.

Destinația socială a științei este, după cum se știe, de a face viața și munca oamenilor mai bună, mai ușoară, a spori puterea rațională a societății asupra naturii, a contribui la perfecționarea relațiilor sociale, la dezvoltarea și armonizarea personalității umane. Știința contemporană a făcut mult în această direcție datorită descoperirilor sale și inovațiilor tehnice. Elocvente în acest sens sunt creșterea vădită a productivității muncii și creșterea considerabilă a masei de mărfuri.

Este de menționat însă că tezaurul științei nu a adus deocamdată aceeași cantitate de bunăstare și fericire tuturor oamenilor: există încă un mare decalaj în acest sens. Știința, tehnica, tehnologiile pot fi percepute ca o sabie cu două lame, în dependență de aceea în mâinile căror forțe și în ce scopuri acestea se aplică și utilizează; ele pot servi atât binele cât și răul. Un mare număr de descoperiri științifice și inovații tehnice, dacă nu majoritatea, au două laturi – creativă și distructivă - și în virtutea acestui fapt ascund/conțin în sine atât enorme posibilități și potențialități de dezvoltare, de îmbunătățire a unei activități sau sfere a vieții sociale cât și nu mai puține riscuri, pericole. Totul depinde de aceea de către cine și cum acestea vor fi utilizate.

Știința, ca de altfel orice alt domeniu, pe care nu l-am lua, fără oameni este imposibilă, fără oameni sunt lipsite de orice scop. Este necesar nu numai a o dezvolta, ca ea să reacționeze la cerințele vieții, dar și ca aceste realizări să fie în mod adecvat înțelese și utilizate de către om, să aibă drept rezultat final satisfacția nobilă, blagorodnică a tuturor părților, doar dezvoltarea/creșterea activizmului social al oamenilor este pe bună dreptate factor decisiv al progresului social.

Este știut că diferiți savanți, chiar de la începuturile avântului științelor și transpunerii lor în producere, au fost destul de reținuți/rezervați, în mod destul de critic se pronunțau referitor la știință și savanți. Ei observau contradicția care se întrezărea dintre progresul științific, tehnic, și tehnologic și progresul social, exprimau îndoieli față de creșterea nivelului și volumului de cunoștințe și se întrebau dacă acestea aduc/asigură binele omului. Încă pe când consecințele tenebre ale descoperirilor științifice nu erau atât de evidente, nu puțini gânditori intuiau pericolul fatal care se „ascunde”/conține în acestea. Chiar până în ultimul timp savanții nu au gândit până la capăt posibilele consecințe dramatice și tragice ale descoperirilor lor: orice sporire a cunoașterii științifice era apriori justificată și apreciată ca ceva eminent bun, valoros, blagorodnic. Situața însă s-a răsturnat categoric și diametral odată cu fenomenul Hiroșima: în toată complexitatea sa s-a impus problema valorii morale a descoperirilor științifice:

s-a adeverit că adevărul științific nu poate, mai corect, nu trebuie să existe în afara binelui, în afara criteriilor valorice.

La etapa contemporană omenirea s-a pomenit la un așa hotar al istoriei sale, când de la ea însăși depinde calea, modalitatea sau tehnologia rezolvării întrebării cu adevărat hamletiene: a fi sau a nu fi. Arsenalul științific sau baza de date științifice a lumii, inclusiv și a celei de stăpânire și „control” din partea omului asupra naturii, a atins în zilele noastre un nivel atât de mare, complex și totodată îngrozitor, încât a dat naștere celei mai globale probleme – cea a războiului și a păcii. Astfel în lume, spre regret, a evoluat nu numai binele, dar și, poate chiar mai mult, răul... Răul încasează, din păcate, de la viață și fericire un impozit enorm de mare, asimilând o parte din ce în ce mai mare din produsele industriei umane și a intelectului uman. Spre regret realizările științei nu de fiecare dată au avut ca produs final scontat binele, ele, aceste realizări ascunzând și atâtea și atâtea lucruri, fapte, procese, evenimente, produse rele, negative pentru viața omului. Exteriorizarea, transpunerea în practică a elaborărilor științifice nu este întotdeauna echivalentă, sau, cum se mai spune, direct proporțională cu creșterea binelui. Unii susțin chiar că binele evoluează invers proporțional realizărilor științifice, ceea ce nu ne-am dori-o. Altfel spus, dezvoltarea spectaculoasă a științei a generat în mod inevitabil o mulțime de probleme, care poartă un caracter vital extrem de important, și nici cu o iotă un mai secundar sau mai mic caracter moral... Degenerarea morală a savanților, de ce profil n-ar fi ei, dar și a celor care profită de pe urma exploatării produselor muncii savanților este periculoasă pentru viață și supraviețuirea oamenilor. Cum poate fi prevenită această degenerare, ori poate aceasta este o exagerare - sunt întrebări deloc simple, dar cu siguranță ele trebuie să-și găsească răspunsul corect.

Dar să luăm și un alt aspect al existenței umane, care are legătură cu cele spuse despre imperativul moral asupra științei. Oare economia, care este cea mai grandioasă după dimensiuni sferă și nu mai puțin importantă din punct de vedere vital pentru existența oamenilor și care în timpurile noastre absoarbe atâtea cunoștințe științifice, tehnologice, tehnice, poate fi ea oare absolut autonomă, independentă de morală? Evident că nu. Economia, dacă să vorbim la general, are menirea de a satisface atât din punct de vedere cantitativ cât și calitativ trebuințele extrem de diverse și necesitățile existențiale ale omului.

Cu intensificarea proceselor de globalizare produsele acestei sfere pătrund pe piețele tot mai multor state, dacă până una-alta încă nu au pătruns pe piețele tuturor din ele. Pentru a satisface cât mai deplin necesitățile umane în acest aspect și pentru a obține cât mai mult profit, agenții economici apelează la tehnologii dintre cele mai sofisticate, științifice, pentru a rezolva, spre exemplu, problema alimentară. În funcționarea Macroeconomiei acționează și interacționează un număr enorm de mare de actori: producători, realizatori,

intermediari, consumatori, banchiri, finansiști etc. Oare pot fi aici ocolite momentele sau aspectele morale și psihologice ale funcționării acestui megacomplex. Cu siguranță, nu. Categoriile de bine și rău, onoare și conștiinciozitate, libertate și responsabilitate, care morale sunt, și un șir de altele din rândul lor, își au doar specificitatea conținutului, dar își demonstrează universalitatea lor.

Motivația tuturor activităților din sectorul economic – agrar sau industrial, din domeniul energiei, construcțiilor sau transporturilor, comerțului sau investițiilor, importului sau exportului, extragerii resurselor (minereuri, petrol, gaze etc.) ș.a.m.d. nu are dreptul în zilele noastre să fie alta decât complexă, integră: dacă în prim plan este pus doar banul, profitul, câștigul cu orice preț, consecințele negative nu se vor lăsa mult așteptate. Situația se poate agrava punând în pericol însăși existența umană. Întrebările sunt mai mult decât retorice: în ce măsură produsele acestui complex în toată diversitatea lor îl fac pe om mai Om, îi aduc mai mult bine, îl fac mai fericit, nu-i provoacă degenerarea, nu-i apropie sfârșitul; provoacă sau nu aceste progrese și realizări dezastrul ecologic!.. Ori numai activând responsabil toți angajații acestui sector le pot oferi consumatorilor, beneficiarilor necesara siguranță și securitate, care echivalează cu ceea ce denumim binele comun.

Specificitatea și sinestătornicia sferei economice rezidă nu numai în aceea că ea dispune de legile sale nefaste, ci în aceea că ea reprezintă în esență un teren aparte al relațiilor sociale și foarte specific pentru aplicarea unei legi morale. În principiu rezolvarea morală a unui număr mare de probleme economice constă în interdependențele lor reciproce, în legăturile lor interne, organice cu interesele vitale și țelurile omului și omenirii. Anume în virtutea acestui fapt au perfectă dreptate gânditorii și savanții de diferit profil, care susțin cu fermitate că și în aspect economic societatea trebuie să fie o realizare organizată a binelui.

Jocul hazardat și neordonat al factorilor și proceselor economice este posibil doar în timpurile de restriște, vremurile de grele încercări, tulburi, instabile și imprevizibile ale unei sau altei societăți. Însăși faptul dezastrului economice și al nenorocirilor de acest gen al oamenilor, al multor oameni, demonstrează că, de regulă, relațiile economice nu sunt într-atât de bine organizate din punct de vedere rațional, nu sunt ghidate/asigurate pe deplin de principii juridice (de drept) și nu sunt iluminate de „faruri” sau lazere morale.

În condiții normale, într-o societate vie, sănătoasă, și cu viitor, elementele de gospodărire, actorii economici serioși de tot genul, inclusiv producătorii nemijlociți și, mai ales conducătorii de toate nivelele sunt determinați în activitățile lor nu de soluții și motivații meschine, egoiste, iresponsabile (tip: după mine vină măcar și potopul), ci de inițiative, porniri, inspirații nobile, generatoare morale. Frumusețea morală a unei afaceri economice este incompatibilă cu lăcomia hrăpăreață, cu manifestările de corupție, cu reglările de

conturi, și în genere cu orice feluri de crime contra omeniei și umanității. Succesul în afaceri este un fel aparte de examen nu numai la capitolul minții, intelectului, spiritului întreprinzător etc., dar și la maturitatea morală, sau, cum se mai spune acum, integritatea morală. Acest succes – al unui businessman, întreprinzător, fermier etc., cu atât mai mult al unui om religios, creștin, spre exemplu, - este călăuzit nu numai și nu atât de „substanța-netă a profitului”, ci de faptul de a sluji aproapelui, de a face un bine și a fi pomenit de bine după moarte, este pătruns de iubirea față de acest aproape,- care practic la general se identifică cu omenia, cu umanitatea. Pentru timpurile noastre îndeosebi, sau cu atât mai mult, rămâne în vigoare, sau este valabilă, cerința ca activitățile economice în toate formele de manifestare să se supună/conformeze imperativului rațiunii și conștiinței, principiului moral suprem. Domeniul economic trebuie să-și aibă etica sa. Producerea tuturor bunurilor materiale de larg consum nu numai celor de natură alimentară, inclusiv a celor culturale/spirituale, stihia pieței, colectarea impozitelor, remunerarea muncii angajaților și multe altele, într-un fel sau altul trebuie să fie asistate de anumite suporturi morale și psihologice dintre cele mai nobile, înălțătoare, care aduc binele și fericirea, satisfacția materială și spirituală a unei cât mai mari majorități de oameni, dacă nu absolut tuturor.

În cazul când producerea în diversele ei forme de manifestare asimilează/consumă cu nesaț realizările de ultima oră a științelor, utilizează tehnica și tehnologii deasemenea destul de sofisticate, se impune imperativul tehnocriticii ca barieră posibilelor catastrofe tehnologice.

Tehnocritica este văzută de mai mulți savanți ca o simbioză a trei ramificații: tehnocritica virtuților, tehnocritica datoriei și tehnocritica valorilor.

Este semnificativ faptul că în unele țări (Germania, SUA ș.a.) este elaborat tipul-model al inginerului integru (moral). Acest tip-model este încântător de pozitiv și nobil: acesta este dorit și văzut ca un raționalist veritabil, ca un om care posedă capacități și deprinderi tehnice înalte, are înclinații de inventivitate, este insistent, scrupulos, este un profesionist-fanat, vigilent, sincer, dedat cu trup și suflet cauzei alese, nu este indiferent de soarta oamenilor, întrucât contribuie prin activitățile sale diverse la obținerea de către oameni a libertății adevărate, păcii și înțelegerii, a unui înalt nivel de bunăstare. Lista acestor trăsături/calități ale inginerului și tehnicianului poate fi continuată încât aceștea ni s-ar prezenta ca adevărați eroi morali, îngeri în trup și oase.

Este concludent și alt exemplu: în codurile morale ale inginerilor în construcții (SUA), ale inginerilor și tehnicienilor (Germania) față de această categorie socială se înaintează aceleași cerințe morale, ca de altfel față de toți oamenii/cetățenii: să fie cinstiți, echitabili, loiali față de clienți, solidari cu colegii, să nu ia mită, să știe costul libertății și fericirii. Uneori chiar se afirmă că pentru un ingener adevărat sunt suficiente poruncile lui Iisus Cristos.

Și totodată se fac distincții între virtuțile de bază, fundamentale – echitatea, onestitatea și altele, pe de o parte, și virtuțile profesionale ingeneresti – acuratețea, stăruința, scrupulozitatea în muncă ș. a., pe de altă parte. Evident, că virtuțile de bază, fundamentale își au specificul său de manifestare în orice activitate de rezonanță socială.

Este de observat totuși, că sunt nu puțini savanți și analiști care sunt mai reținuți în aprecierea integrității inginerilor și tehnicienilor. Nu vom identifica prea multe cazuri, când comunitatea ingenerescă ar fi prevenit opinia publică despre eventualitatea consecințelor negative în cazurile aplicării/utilizării incompetente și indiferente a tehnicii. Din aceasta se impune o altă cerință față de ingineri, - virtute pe care s-o demonstreze aceștea, și anume responsabilitatea în fața altor oameni, a societății, a omenirii în genere. Tehnoetica datoriei pe bună dreptate poate fi comparată cu Jurământul lui Hipocrate, unde, după cum se știe, este vorba de maximele morale în referință la activitățile breslei medicilor.

Nu mai puțin probleme de același gen (sabia cu două lame, avantaje și riscuri) oferă revoluția informațională. Dacă informatizarea societății se face iresponsabil, fără nici o frână morală, ea poate aduce numai daune, omul se poate deprinde a nu citi, a nu învăța, a nu ști adunarea și scăderea, alte operații intelectuale (doar i le asigură calculatorul, computerul), și altele, și așa mai departe. Informatizarea se poate încununa cu succese, aduce mari beneficii omului și societății doar dacă este organic legată de morala responsabilității, dacă atât producătorul cât și consumatorul sunt bine orientați și intenționați. În acest sens pot fi identificate o sumedenie de probleme, începând cu cea a torentelor informaționale private, obștești și secrete, cea a stereotipizării gândirii și comportamentului utilizatorilor, problema Internetului ca păiengen mondial, problema asigurării securității sistemelor tehnologice complicate, problema atacurilor reider (hacheria), și terminând, posibil, cu cea a inventării a tot noi soiuri de viruși, care practic afectează computerele și destrug informația, scot din circuit întreaga rețea. Ele nu pot fi ignorate, dar trebuiesc anticipate, prevenite, în caz contrar acestea pot aduce multe și icomensurabile prejudicii, atât materiale cât și cultural-spirituale societății.

Din cele expuse rezultă fără echivoc rolul mereu sporit al moralei în epoca contemporană. Avalanșa de probleme, de fapte negative, neplăcute despre care relatează presa, vorbește radioul și demonstrează televiziunea și le răspândește Internetul sunt produsul acelor restanțe, lacune din educație, instruire, învățământ, inclusiv al derapajelor morale ce se produc în diferite instituții, organizații, asociații de diferit gen: economice, juridice, politice. Generatorul acelor fapte negative și nedorite, după părerea noastră, este atrofierea factorului moral, a componente morale din cadrul oricărei activități/profesii social necesare, de importanță generală. Orice activitate socialmente necesară și utilă trebuie să-și aibă morala/etica sa. Orice asociație,

organizație, instituție etc. trebuie să-și aibă Organul său, Centrul/Comisia sa de integritate. În fiecare din membrii societății nu are dreptul să se atrofieze „nervul” moralității.

Maxima oricărei morale constă în a nu face răul cu bună știință, și a-ți ajuta semenul pe cât îți stă cu putință.

Un răspuns general la întrebarea „ce este binele” nu este atât de ușor de dat, dat fiind faptul că orice subiect social, de la un simplu cetățean până la un demnitar public de diferit rang, percepe în mod diferit, și, clar lucru, egoist, acest bine. Nu pretindem a-i desemna coordonatele binelui în cadrul acestui material. În gândirea filosofică găsim multe referințe la acest subiect care nu pot fi neglijate, ele nu-și pierd valoarea. Pentru timpurile noastre, credem, sunt foarte actuale ideile lui I. Kant și Schopenhauer despre morală. Tipul de morală pe care-l întrezăreau ei este nu să propună norme de conduită, ci să explice cum este posibilă viața morală, care sunt condițiile absolut necesare ale oricărei morale. I.Kant constata că cea mai bună morală are ca temă voința bună – adică o voință care își dă sieși legi refuzând orice conținut ocazional, personal sau exterior. Voința cu adevărat morală își formulează principii categorice – adică absolut necesare – și acționează în așa fel încât omul să fie considerat și tratat întotdeauna ca scop și niciodată ca mijloc. Astfel morala trebuie să pornească de la tratarea omenescului – a calității de om – ca valoare supremă. Actul moral nu este doar confirmare a datoriei, ci este făcut din datorie, este un imbold interior în și prin care, omul este consecvent scopurilor supreme. Morala urmărește dezvoltarea omenescului din noi înșine. În viziunea lui Schopenhauer morala trebuie să corecteze egoismul biopsihic și să aducă în prim plan instinctele altruiste.

Prima instanță morală este dată de structurile juridice prin interdicții și sancțiuni. Datorită acțiunii egoismului, teama sau frica este un instrument de formare morală, probabil cel mai vechi și inepuizabil până în prezent. Cei mai mulți oameni sunt morali în sensul că respectă anumite norme și valori nu pentru că simt o atracție specială pentru valorile morale, ci fie pentru că le este teamă de consecințe și represalii, fie că urmăresc prestigiul, câștigarea prețurii, respectului din partea celorlalți. De fapt, sau ca atare, multe conduite acceptabile din punct de vedere moral au o justificare egoistă – teama de pedeapsă/sanțiune sau interesul propriu. Adevărata morală este calitativ altceva – anume practicarea dezinteresată a unor virtuți.

Problematica etică este recunoscută ca fiind comună oamenilor la scară planetară. Se impune ideea depășirii ineficienței conservatorismului moral prin introducerea și promovarea pe scara întregii societăți a unei noi etici – cea a datoriei și responsabilității.

Karl-Otto Apel constată un paradox al epocii contemporane: pe de o parte, „nevoia unei etici universale” – de fapt o macroetică, valabilă în spațiul limitat al

planetei, pentru întreaga umanitate – și, pe de altă parte, - dificultățile, chiar disperarea și imposibilitatea – de a întemeia o asemenea etică în termenii unei validități intersubiective de tip științific, întrucât predomină ”ideea scientistă” a unei „obiectivități” ferite în plan normativ, de orice sau de orice valoare.

O fi având dreptate filosoful, dar înclinăm spre pragmatism, din care motiv credem că orice domeniu de activitate, orice profesiune trebuie să-și aibă codul său deontologic, pe care trebuie să-l cunoască, să-l respecte întocmai și să devină o obișnuință pentru fiecare actor social. Acționând în conformitate cu aceste coduri, dacă până una-alta o megaetică încă nu este sau nu poate fi elaborată, fiecare din actorii sociali își aduce propriul său prinos la binele general comunitar care poate deveni cât mai cuprinzător și dominant. Ne-am dori ca aceasta să nu fie o utopie ordinară. Dacă factorul moral va fi călăuză dominantă a oricărei activități umane omenirea are șanse de a se descurca din avalanșa de probleme de diferit gen cu care se confruntă.

Suntem de părerea că în această direcție trebuie să lucreze mai mulți factori doi dintre care – cel politic și cel instructiv-educational trebuie să aibă cea mai mare pondere.

Referințe Bibliografice

- A.G.Spirchin. Filosofia. M., Gardarichi, 2005
V.A.Kanke. Filosofia. M., Logos, 2006
Filosofia. Pod. red. L.G.Kononovici, G.I.Medvedeva, Rostov n/Donu, ”Fenix”, 1998
Vasile Macoviciuc. Filosofie. Editura ASE, București, 2002
Larisa Cuznețov, Nicolae Banuh. Filosofia educației. Ghid metodologic, Chișinău, 2004
Procesul de globalizare: provocări și soluții. Materialele conf. șt. internaționale., Chișinău, 2003
Общество, человек, земля и космос. Polemiceschie stati o vozmojnih posledstviiah razvitia sovremennoi nauchi., M., 1979

CONCEPTUL DE OM ÎN FILOSOFIA LUI BLAISE PASCAL

M.Cartofeanu,
dr. în filosofie

Filosofia lui Pascal nu este un sistem, o expunere conceptuală, ci mai degrabă o experiență a gândirii ce meditează asupra omului, rezultatul unui spirit pasionat, deosebit de sensibil față de frământările și contradicțiile existente în om și în epoca istorică în care el a trăit.